

Wrocław, 10.03.2023 r.

Dr hab. Anna Muszyńska, prof. UWr
Katedra Prawa Karnego Materialnego
Wydział Prawa, Administracji i Ekonomii
Uniwersytet Wrocławski

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Karoliny Witczak pt. „Bezprawne utrwalanie albo rozpowszechnianie wizerunku nagiej osoby lub osoby w trakcie czynności seksualnej (art. 191a § 1 k.k.)”, Łódź 2022 r., s. 379

I. Przedstawiona do recenzji rozprawa doktorska mgr Karoliny Witczak poświęcona została analizie problematyki dotyczącej bezprawnego utrwalania albo rozpowszechniania wizerunku nagiej osoby lub osoby w trakcie czynności seksualnej (art. 191a § 1 k.k.). Autorka poświęciła ją tematyce interesującej poznawczo, a także doniosłej z punktu widzenia praktyki, znajdującej już pewne umocowanie w literaturze przedmiotu, lecz wciąż nasuwającej wątpliwości interpretacyjne. Zaznaczyć wypada, że przepis art. 191a k.k. wprowadzony został ustawą zmieniającą z dnia 5 listopada 2009 r. (Dz.U. Nr 206, poz. 1589), a zatem mamy do czynienia ze stosunkowo nowym typem czynu zabronionego, którego wejście w życie różnie było oceniane przez przedstawicieli nauki prawa karnego. Poza aprobatą intencji przyświecającej ustawodawcy przy wprowadzaniu tego przepisu, akceptacją takiego właśnie poszerzenia zakresu kryminalizacji przestępstw przeciwko wolności, można odnaleźć także głosy krytyczne na temat jego normatywnego ujęcia i problemów jakie stwarza jego praktyczne zastosowanie. Z tego chociażby względu wskazaną problematykę należy uznać za temat godny przybliżenia. Tak więc, wybór tematu przez Autorkę należy postrzegać jako trafny, dobrze wpisujący się w podejmowane współcześnie dyskusje. Autorka dysertacji dokonała właściwego doboru szczegółowych wątków, starając się ująć regulacje prawne dotyczące przestępstwa określonego w art. 191a k.k. w sposób kompletny. Przyznać zatem należy, że temat recenzowanej rozprawy doktorskiej dobrany jest oryginalnie, a całościowe omówienie tej problematyki, zwrócenie uwagi na aspekty dogmatyczne i praktyczne, zasługuje na szczególne podkreślenie. Widząc tak określony temat, nie mam wątpliwości co do tego, że Pani mgr Karolina Witczak podjęła się zadania ważnego, a jednocześnie z dogmatycznego punktu widzenia złożonego.

Przedmiotem szczegółowej analizy i zainteresowania Autorki, jak wskazała już we wstępie, jest analiza dogmatyczna przestępstwa bezprawnego utrwalania albo rozpowszechniania wizerunku nagiej osoby lub osoby w trakcie czynności seksualnej (art. 191a § 1 k.k.). Autorka dysertacji przystąpiła do oceny tych rozwiązań, stosunkowo niedawno wprowadzonych w obszar prawa karnego, podając powody jakie jej towarzyszyły przy wyborze tematu.

Konstrukcja recenzowanej rozprawy oraz dobór prezentowanych w niej zagadnień zasługuje na pozytywną ocenę. Opracowanie, liczące 379 stron, podzielone zostało na osiem rozdziałów, poprzedzone wstępem oraz zwieńczone wnioskami końcowymi, a także bibliografią, wykazem orzecznictwa, aktów prawnych i tabel. Wyodrębnione rozdziały zostały należycie uszczegółowione ze wskazaniem najpierw karnoprawnych regulacji przestępstw stanowiących genezę przestępstwa z art. 191a k.k. w świetle ustawodawstw państw zaborczych, następnie wnikliwej charakterystyki znamion przestępstwa z art. 191a k.k., charakterystyki form popełnienia przestępstwa z art. 191a k.k., zbiegu przepisów i wreszcie prezentacji aspektów empirycznych. Tak więc, struktura pracy jest należycie określona, a zarazem przejrzysta. Można wnioskować, że praca jest próbą sprostania zapotrzebowaniu nauki i praktyki.

Należy podkreślić, że układ pracy jest poprawny i przejrzysty. Prowadzone rozważania są uporządkowane. Przyjęty przez Autorkę układ merytoryczny należy postrzegać jako logiczny ciąg narracyjny. Warsztat naukowy stworzony na użytek recenzowanej pracy świadczy o dobrym przygotowaniu i dojrzałości jej Autorki do pracy naukowej.

Na skomplementowanie zasługuje rzetelność Autorki w prezentowaniu liczego dorobku naukowego w zakresie analizowanych wątków, również umiejętność przeprowadzania syntezy i koncentracji na istocie poruszanych szczegółowych problemów. Praca została oparta na prawidłowo dobranej, a przy tym twórczo wykorzystanej, bogatej literaturze.

Zawarte w rozprawie ustalenia i uwagi są rzetelne, właściwie uzasadnione, oparte na piśmiennictwie i merytorycznie poprawne. W recenzowanej dysertacji znaleźć można rozważania, które zachęcają do polemicznej wymiany myśli i uwag. Jest to pożądane w dyskursie naukowym i zrozumiałe tym bardziej, że rozprawa dotyka zagadnień budzących wykładnicze wątpliwości.

II. Przechodząc do uwag szczegółowych, dotyczących różnych aspektów recenzowanej rozprawy oraz podejmowanych w niej wątków, należy zaznaczyć, że formułowane w rozmaitych kwestiach wypowiedzi Autorki są interesującym i co do zasady trafnym spojrzeniem na analizowaną materię.

Poddając ocenie poszczególne części przedstawionej do recenzji rozprawy Pani mgr Karoliny Witczak należy podkreślić, że poszczególne jednostki redakcyjne są logicznie zestawione, uszczegółowione i noszą tytuły: Wstęp, Rozdział I. Karnoprawna regulacja przestępstw stanowiących genezę przestępstwa z art. 191a k.k. w świetle ustawodawstw państw zaborczych, Rozdział II. Utrwalanie albo rozpowszechnianie wizerunku nagiej osoby lub osoby w trakcie czynności seksualnej. Strona przedmiotowa przestępstwa z art. 191a § 1 k.k., Rozdział III. Alternatywne sposoby działania sprawcy na gruncie art. 191a § 1 k.k., Rozdział IV. Konsekwencje zgody na gruncie art. 191a § 1 k.k., Rozdział V. Podmiot i strona podmiotowa przestępstwa z art. 191 § 1 k.k., Rozdział VI Formy popełnienia przestępstwa z art. 191a § 1 k.k., Rozdział VII. Przepisy pozostające w zbiegu z art. 191a § 1 k.k., Rozdział VIII Empiryczne aspekty art. 191a § 1 k.k. – prowadzone badania, orzecznictwo, artykuły prasowe oraz orzecznictwo, Wnioski końcowe, Bibliografia.

Każdy z rozdziałów stanowi pewną całość poświęconą poszczególnym zagadnieniom istotnym dla analizy przestępstwa z art. 191a k.k., a jednocześnie jest punktem wyjścia dla dalszych rozważań. Kolejność przyjętych jednostek podziału, którym przypisano merytoryczne treści świadczy o przemyślanym sposobie przedstawienia ważnych dla całości rozprawy zagadnień.

Rozpoczynając wywód, we wstępie, Autorka podała, że przedmiotem opracowania czyni regulację ujętą w art. 191a Kodeksu karnego z 1997 r. podkreślając zarazem, iż jej wejście w życie wprowadza do karnoprawnego porządku nową jakość. Dalej, wskazuje ona wybrane powody, które sprawiły, że analiza przestępstwa z art. 191a § 1 k.k. jest tematem godnym rozważenia. Wymienione powody, jak kończy wstęp Autorka, „stanowią przyczynek dla podjęcia próby przedstawienia struktury przestępstwa bezprawnego utrwalania albo rozpowszechniania wizerunku nagiej osoby lub osoby w trakcie czynności seksualnej w aspekcie regulacji z art. 191a k.k.”, nadto dodaje, że do realizacji tego celu posłużyła się metodą dogmatyczną. Można powiedzieć, że we wprowadzeniu, jak zwykło się czynić, Autorka określiła przedmiot swoich badań oraz wskazała główne

powody jego wyboru. W recenzowanej pracy, co oczywiste, przedmiotem badań jest analiza wybranego przestępstwa, a celem, jak można wnioskować, również ocena wskazanej regulacji. Zwrócenie uwagi na ten fragment opracowania, przedstawiony w ładnym stylu, nie pozbawia wrażenia niedosytu, że na wstępie dzieła brakuje wyraźnej ekspozycji problemów badawczych. Taki układ powoduje, że rozpoczynając czytanie dzieła z niecierpliwością oczekujemy prezentacji problemów badawczych, będąc na wstępie, z racji samego tytułu, poinformowani, że dotyczy ono przestępstwa z art. 191a k.k. Przypomnieć należy, że we wstępie bądź wprowadzeniu do rozprawy doktorskiej zwykle autorzy od razu dokonują charakterystyki przedmiotu rozprawy, przedstawiają systematykę pracy oraz założenia, które zamierzają zrealizować. Podstawowy problem badawczy jest dodatkowo wspierany dążeniem do końcowego ukształtowania wniosków *de lege lata* i postulatów *de lege ferenda*. Precyzyjne informowanie w tym miejscu o wyjściowych założeniach jest dowodem rzetelnego warsztatu naukowego, a także umożliwia weryfikację realizacji przyjętych przez autorów zadań. Bardziej pożądanym wydaje się zatem zachowanie w pracy, w jej wprowadzeniu, tradycyjnego ujęcia w określeniach: przedmiot badań – problem badawczy – tezy (pytania problemowe, problemy szczegółowe).

Zasadnicze rozważania Autorka poprzedziła rozdziałem I. na temat karnoprawnej regulacji przestępstw stanowiących genezę przestępstwa z art. 191a k.k. w świetle ustawodawstw państw zaborczych, z uwzględnieniem zaboru pruskiego, austriackiego i rosyjskiego. Stanowi on swego rodzaju ornament pracy, którą w naturalny sposób wzbogaca o dodatkowe treści poznawcze.

W analizowanym wypadku, z oczywistych względów, Autorka nie mogła wykorzystać wątków historycznych, które ukazywałyby rozwiązanie recypowane do obecnie obowiązujących przepisów prawa. Jak zaznaczała ona, nie sposób bowiem wskazać bezpośredniego pierwowzoru dla regulacji z art. 191a k.k. Pomimo tych trudności poczynione w tym miejscu przez Autorkę ustalenia stanowią interesujące „wprowadzenie” do głównego tematu.

W kolejnych rozdziałach II, III, IV i V Autorka zawarła najistotniejsze, z punktu widzenia rozprawy, rozważania o strukturze przestępstwa określonego w art. 191a k.k. Dokonała ona, utrzymując wysoki poziom merytoryczny, wnikliwej charakterystyki znamion wybranego przestępstwa. Poddała analizie przedmiot ochrony, ustawowe znamiona strony przedmiotowej i podmiotowej, zagadnienia

dotyczące podmiotu. Autorka bardzo precyzyjnie analizowała szczegółowe zagadnienia w oparciu o poglądy doktryny i orzecznictwo, starannie powołując uznane autorytety i najbardziej charakterystyczne linie orzecznicze. W wielu miejscach, pomimo bardzo zróżnicowanych poglądów doktryny, nie zabrakło w zakresie poruszanych zagadnień oceny sformułowanej przez samą Autorkę. Godne pochwały jest właśnie to, że nie uchylała się ona od przedstawiania własnych poglądów. Autorka przeprowadziła wywód w sposób rzetelny i konsekwentny.

Z aprobatą należy przyjąć wyodrębnienie przez Autorkę dość obszernych rozważań dotyczących przedmiotu ochrony analizowanej regulacji i przypomnienie w tym zakresie znanych poglądów oraz sformułowanie własnych wniosków, a także wyjaśnienie, dlaczego umieszczono art. 191a k.k. w rozdziale dotyczącym przestępstw przeciwko wolności. Nie sposób bowiem zakwestionować stanowiska, iż właściwe ustalenie przedmiotu ochrony rodzi istotne konsekwencje w postaci prawidłowego uchwycenia sensu odpowiednich przepisów prawnych, ich prawidłowej interpretacji.

Następnie Autorka w sposób transparentny wyjaśniła znamiona przestępstwa. Ukazała ona problemy interpretacyjne dotyczące znamienia utrwalania, odniosła się też do problemów technicznych związanych z utrwalaniem, przybliżyła kwestie łącznie z odtwarzaniem. Przywołała przykłady obrazujące trudności w ustaleniu, czy dane zachowanie mieści się w zakresie znamienia utrwalania. Zajęła ona też interesujące stanowisko związane z korzystaniem z tzw. usług streamingowych. Autorka rzetelnie omówiła pojęcie wizerunku, zastanawiając się m.in. nad możliwością stworzenia autonomicznej definicji wizerunku. Wręcz detalicznie analizowała znamiona „wizerunek nagiej osoby”, „wizerunek osoby w trakcie czynności seksualnej”. Kolejne znamię, któremu poświęciła ona uwagę to znamię „rozpowszechnianie”. Autorka przybliżyła w tym zakresie problemy wykładnicze rozpatrywane na gruncie orzeczniczym i przez przedstawicieli doktryny. Nie można zgodzić się jednak z twierdzeniem Autorki, że znamię to jest zrealizowane również w przypadku, gdy nawet jedna osoba uzyska możliwość zapoznania się z treścią, o której mowa w art. 191a k.k. Pogląd taki można odnaleźć w literaturze przedmiotu, jednak jest on odosobniony i nie znajduje uzasadnienia.

W kolejnym rozdziale (rozdział III) Autorka analizowała sposoby działania sprawcy przestępstwa z art. 191a § 1 k.k. Poddała ona wykładni przemoc jako, groźbę bezprawną, podstęp jako sposób działania sprawcy. To trudne w

perspektywie problemów orzecznich zagadnienie jest przez Autorkę prezentowane bardzo czytelnie i przy uwzględnieniu różnych punktów widzenia. Ten fragment to bardzo rzetelna analiza dogmatyczna, wzbogacona analizą orzecznictwa sądowego.

Autorka odniosła się również do konstrukcji zgodny na gruncie art. 191a § 1 k.k. (rozdział IV). Oznaczyła jej miejsce w strukturze przestępstw, starała się też wyodrębnić kategorię problemów związanych z udzieleniem zgody przez osobę pełnoletnią i osobę małoletnią.

W kategorii wyraźnie pozytywnej należy także umieścić rozważania dotyczące podmiotu i strony podmiotowej przestępstwa z art. 191a § 1 k.k. (rozdział V.). Uwagi przedstawione w tym zakresie są merytorycznie poprawne, rzeczowe i właściwie udokumentowane źródłowo.

Autorka nie uchylając się od podejmowania zagadnień trudnych, budzących w praktyce orzeczniczej wiele kontrowersji, przeprowadziła interesujący wywód dotyczący form popełnienia przestępstwa z art. 191a § 1 k.k., odnosząc się do form stadialnych i form zjawiskowych przestępstwa. Prezentacja szczegółowych problemów w podanym zakresie jest tym bardziej wartościowa, że w literaturze przedmiotu brakuje szerszego omówienia tego zagadnienia z uwzględnieniem przepisu art. 191a § 1 k.k. Konieczne było zatem przetransformowanie wiedzy ogólnej na temat form stadialnych i zjawiskowych na grunt stosowania analizowanego przestępstwa.

Zwraca uwagę dobrze przeprowadzona w rozdziale VII analiza zagadnień dotyczących przepisów pozostających w zbiegu z art. 191a § 1 k.k. Autorka najpierw odniosła się do różnych rodzajów zbiegów przepisów, by następnie omówić najistotniejsze, najczęściej występujące w praktyce warianty zbiegu z art. 191a § 1 k.k. To trudne w perspektywie problemów orzecznich zagadnienie zostało przez Autorkę zaprezentowane bardzo czytelnie i przy umiejętnym uwzględnieniu przykładów.

W ostatnim rozdziale VIII odnaleźć można odwołanie Autorki do badań, orzecznictwa, artykułów prasowych oraz statystyki dotyczącej przestępstwa z art. 191a k.k., przybliżających m.in. obraz praktycznego funkcjonowania regulacji. Autorka wyraźnie podkreśliła znaczenie empirycznego wymiaru zagadnienia i skoncentrowała się na najbardziej istotnych z punktu widzenia praktyki ustaleniach. Stanowią one interesujące uzupełnienie analizy dogmatycznoprawnej. Rozważania

nie są schematyczną relacją z przeprowadzonych badań, ale stanowią ciekawą syntezę najważniejszych i najbardziej charakterystycznych problemów. W tej części pracy odnajdujemy interesujące wypowiedzi Autorki na temat zjawiska sekstingu wśród nastolatków oparte na badaniach przeprowadzonych w Stanach Zjednoczonych i Polsce. Dalej Autorka przybliżyła ciekawe wyniki badań w przedmiocie zjawiska tzw. sextortion, poruszyła kwestię celowego udostępniania prywatnych zdjęć w ramach tzw. porno-zemsty, dość obszernie nawiązała do badań przeprowadzonych przez M. Mozgawę oraz K. Nazar-Gutowską na temat praktyki stosowania art. 191a k.k. Badania tego typu, obrazujące aspekt funkcjonalny prawa, zawsze zmierzają do poszerzenia perspektywy poznawczej, wyraźnie wykraczając poza analizę i wykładnię prawa. Zagłębiając się w prezentowane przez Autorkę dane nie sposób jednak oprzeć się wrażeniu, że posłużyła się ona pewnym uproszczeniem i wybrała łatwiejszą drogę opracowania, nie podejmując własnych badań co z pewnością znacząco wzbogaciłoby niniejszą pracę bardzo dobrze przygotowaną pod względem dogmatycznoprawnym.

Zamykając dzieło Autorka sięgnęła po sposób narracji, który w ocenie recenzenta co do zasady jest godny pochwały. Aprobata dotyczy przyjętej formuły i tego, że w rozbudowanym podsumowaniu zawiera ona zbiór kluczowych dla analizowanego tematu spostrzeżeń, wniosków, postulatów. Tak więc, w zakończeniu pracy odnaleźć można przedstawione przez Autorkę istotne ustalenia wynikające z przeprowadzonych rozważań. Uwagi te mieszczą się w wywodach pracy i są zasadniczo uzasadnione. Oczekiwać należałoby jednak stworzenia nowego, podsumowującego fragmentu dzieła, który w sposób uporządkowany, ale też bardziej syntetyczny eksponuje najważniejsze ustalenia poczynione przez Autorkę. Tymczasem można odnieść wrażenie przesycenia treściami już wcześniej wyrażonymi, zbędnym w tym miejscu przywoływaniem rozległego przykładu (s. 315-316), ponownym przywoływaniem badań przeprowadzonych przez M. Mozgawę oraz K. Nazar-Gutowską, zamiast syntetycznym odniesieniem do praktycznej strony funkcjonowania analizowanego przepisu, czy wreszcie zbędnym, wielokrotnym wskazywaniem w podsumowaniu, że szerzej dana materiał została omówiona w poszczególnych rozdziałach. Takim ujęciem Autorka nie uzyskała pożądanego efektu w postaci końcowej czytelnej ekspozycji wyników swej pracy.

Poza poczynionymi uwagami, oceniając całościowo rozprawę należy przyznać, że Autorka sprostała wyzwaniu naukowemu, wynikającemu z wyboru

tematu. Przedstawione przez nią rozważania są interesujące, merytorycznie umocowane i dostarczają wiele cennych spostrzeżeń. Autorka precyzyjnie analizuje, wybrane przez siebie, szczegółowe zagadnienia. Całość sprawia wrażenie dobrze przygotowanej pod względem merytorycznym, klasycznej analizy dogmatycznej.

Zawarte w recenzowanej pracy rozważania przekonują, że Autorka sprawnie łączy poszczególne elementy analizy, dzięki czemu rozprawa obejmująca różnorodne wątki, stanowi dzieło spójne, przygotowane na wysokim poziomie merytorycznym. Prezentując temat aktualny, Autorka kompleksowo przedstawia wybraną przez siebie problematykę, uzupełniając w tym zakresie istniejące piśmiennictwo naukowe. Niewątpliwie Autorka podjęła się zadania ambitnego tworząc opracowanie, które otwiera czytelnikowi możliwość spojrzenia na analizowane zagadnienie z szerokiej perspektywy. Autorka wywiązała się z niego w sposób rzetelny i twórczy, zasługujący na bardzo wysoką ocenę.

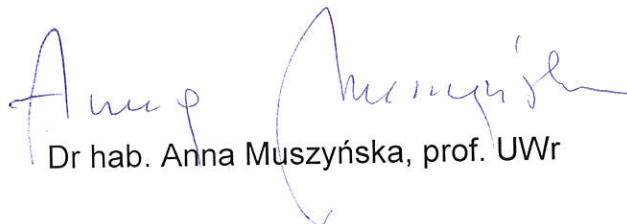
III. Ocena formalnej strony opracowania wypada bardzo dobrze. Przygotowanie pracy wskazuje na dbałość warsztatową Autorki, która włożyła dużą staranność w warstwę językową rozprawy. Praca napisana jest dobrym językiem prawniczym, z dbałością o precyzję terminologiczną, jasno i starannie. Widoczna jest staranność włożona w warstwę redakcyjną. W zakresie zawartości merytorycznej przypisy nie budzą zastrzeżeń. Autorka, co jest zrozumiałe przy tak obszernej pracy, nie ustrzegła się nieznaczących uchybień technicznych (np. brak zachowania spacji w przypisach na s. 14, 110; w bibliografii pozostawienie numeracji stron (na s. 354, 359), zapewne przeniesienie z przypisu; brak oznaczenia zeszytu PiP w poz. 139 s. 359; przyjęty sposób podziału rozdziałów i podrozdziałów), które w ramach korekty redakcyjnej, przed ewentualną publikacją recenzowanej rozprawy, z łatwością można usunąć. W tym miejscu nie wydaje się konieczne ich detaliczne wyszczególnienie.

Autorka stworzyła w pracy obszerną bibliografię opartą na polskim piśmiennictwie, ale o bardzo zróżnicowanym charakterze. Literaturę i dostępne orzecznictwo wykorzystwała ona w szerokim zakresie. Z przekonaniem można stwierdzić, że opracowanie ma bogatą bazę źródłową, która na dodatek została umiejętnie wykorzystana.

IV. Przechodząc do całościowej oceny recenzowanej rozprawy pragnę zaznaczyć, że w sposób kompleksowy odnosi się ona do oceny regulacji prawnej

dotyczącej przestępstwa określonego w art. 191a § 1 k.k. Pracę charakteryzuje z pewnością poprawny, wielowątkowy sposób jej ujęcia. Takie też ujęcie dobrze świadczy o przygotowaniu Autorki do prowadzenia naukowych rozważań i stanowi dowód twórczego wykorzystania warsztatu naukowego. Skierowana do recenzji praca stanowi niewątpliwie oryginalne rozwiązanie wybranych problemów naukowych. Pani mgr Karolina Witczak wykazała w niej opanowanie wiedzy teoretycznej i praktycznej oraz udowodniła, że posiada umiejętności prowadzenia pracy naukowej.

Na tej podstawie stwierdzam, że rozprawa doktorska Pani mgr Karoliny Witczak odpowiada przyjętym kryteriom stosownie do art. 187 ust. 1 i 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t.j. Dz.U. z 2022 r. poz. 574 ze zm.) i uzasadnia dopuszczenie jej do dalszego toku postępowania w przewodzie doktorskim.

Dr hab. Anna Muszyńska, prof. UW

